

სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო
საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა და
პრაქტიკა საქართველოში და მათი შესაბამისობა
ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებთან

აბსტრაქტი

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული სიცოცხლის უფლების დაცვის პოზიტიური ვალდებულება ვრცელდება ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველ საწარმოო საქმიანობაზე. გარდა იმისა, რომ სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა, რომლის მიზანია ასეთი საფრთხის თავიდან აცილება ან მინიმუმამდე შემცირება, მას, ასევე, ეკისრება ვალდებულება, გაატაროს პრევენციული ღონისძიებები ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის სფეროში.

ნაშრომის მიზანია, გაანალიზდეს ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდარტებთან. ამ მიზნის მისაღწევად, სტატიაში, უპირველეს ყოვლისა, მიმოხილულია ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის შესახებ და განსაზღვრული ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული სიცოცხლის უფლების დაცვის პოზიტიური ვალდებულების შინაარსი. მოგვიანებით, განხილულია საქართველოში სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა და პრაქტიკა და ისინი გაანალიზებულია ევროპულ სტანდარტებთან შესაბამისობის თვალსაზრისით.

ამ ანალიზის საფუძველზე სტატიაში გაკეთდა რამდენიმე დასკვნა. კერძოდ, საქართველოში სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო

* თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის პროფესორი; გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის წევრი [konstantin.korkelia@tsu.ge]. ნაშრომში ასახული მოსაზრებები არის ავტორისეული და არ გამოხატავს გაეროს ადამიანის უფლებათა კომიტეტის პოზიციას.

საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის ანალიზმა ცხადყო, რომ ქვეყანაში მოქმედი საკანონმდებლო (ნორმატიული) ბაზა, მთლიანობაში, დამაკმაყოფილებლად აწესრიგებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სა-სამართლოს პრაქტიკით დადგენილ სტანდარტებს, რომლებიც მოითხო-ვს, რომ სახელმწიფომ გაატაროს პრევენციული ღონისძიებები სამუშაო ადგილზე შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამასთანავე, საქა-რთველოს კანონმდებლობის ანალიზმა გამოავლინა ქვეყანაში დამატე-ბითი ტექნიკური სტანდარტების დაწესების საჭიროება. რაც შეეხება საქა-რთველოში სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის განხორციელების პრაქტიკას, გამოვლინდა საწარმოო უბედური შემთხვევე-ბის შემაფოთებელი მდგომარეობა ქვეყანაში. ბოლო წლების განმავლო-ბაში გარდაცვალების ყველაზე მეტი შემთხვევა მშენებლობის სფეროში მოხდა. საქართველოში სამუშაო ადგილზე გარდაცვალებათა რაოდენო-ბის მაღალი მაჩვენებლის გამო, საჭიროა შრომის ინსპექციის სამსახურის საქმიანობის ხელშეწყობა, რისთვისაც აუცილებელია ამ სამსახურის ხელთ არსებული რესურსების გაზრდა. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცი-ლებელია, რომ გატარდეს ეფექტიანი ღონისძიებები როგორც საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის შემდგომი გაუმჯობესე-ბის, ისე მისი ზედმიწევნით შესრულების უზრუნველსაყოფად, მათ შორის, შრომის ინსპექციის სამსახურის ეფექტიანობის გაზრდის გზით.

I. შესავალი

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინე-ბული სიცოცხლის უფლების დაცვის პოზიტიური ვალდებულება ვრცელდება ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველ საწარმოო საქმიანობაზე. გარდა იმისა, რომ სახელმწიფომ უნდა დაადგინოს ადამიანის სიცოცხლი-სათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობა, რომლის მიზანია ასეთი საფრთხის თავიდან აცილება ან მინიმუმამდე შემცირება, სახელმწიფოს, ასევე, ეკისრება ვალდებულე-ბა, გაატაროს პრევენციული ოპერატიული ღონისძიებები ადამიანის სიცო-ცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის სფეროში.

ნაშრომის მიზანია, გაანალიზდეს ადამიანის სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობი-სა და პრაქტიკის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სტანდა-რტებთან. ამ ანალიზის საფუძველზე გაკეთდება დასკვნები და გამოითქმება რეკომენდაციები საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შემდგო-მი გაუმჯობესების შესახებ.

II. ადამიანის უფლებათა ევროპული სტანდარტები სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის შესახებ

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, თუ საწარმოო საქმიანობა საფრთხის შემცველია ადამიანის სიცოცხლისათვის, სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება, გარდა მისი საკანონმდებლო რეგულირებისა, გაატაროს პრევენციული ოპერატიული ღონისძიებები, რომლებიც მიზნად ისახავს სიცოცხლის უფლების დაცვას.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საქმე, რომელიც ეხებოდა სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველ საწარმოო საქმიანობას, არის საქმე „ონერუილდიზი თურქეთის წინააღმდეგ“ (*Oneryildiz v. Turkey*). ეს საქმე ეხებოდა სტამბოლის გარეუბანში, ადგილობრივი ხელისუფლების მმართველობაში მყოფ ნაგავსაყრელზე მომხდარ შემთხვევას.¹ ვინაიდან ნაგავსაყრელზე არ იყო დაცული შესაბამისი მარეგულირებელი ნორმები და არ ფუნქციონირებდა ვენტილაციის სისტემა, მეთანისა და სხვა გაზების დაგროვებამ გამოიწვია აფეთქება, რომელმაც, თავის მხრივ, წარმოშვა მეწყერი. მეწყრის ჩამოწოლამ გაანადგურა ნაგავსაყრელთან ახლომდებარე საცხოვრებლები, რის შედეგადაც გარდაიცვალა 39 ადამიანი, მათ შორის მოსარჩელის ოჯახის 9 წევრი.

ამ საქმეში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი იყო ის, შეიძლება თუ არა, რომ კონვენციის მე-2 მუხლის საფუძველზე დამდგარიყო სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობით გამოწვეული სიცოცხლის უფლების დარღვევისათვის. შესაბამისად, დაისვა კითხვა, შეიძლება თუ არა, სახელმწიფო გახდეს პასუხისმგებელი იმისათვის, რომ მან ვერ უზრუნველყო იმ პირების სიცოცხლის დაცვა, რომლებსაც ასეთმა საქმიანობამ შეუქმნა საფრთხე. ცხადია, საქმე არ ეხებოდა იმას, რომ სახელმწიფომ განზრახვით მოსპო ადამიანის სიცოცხლე, არამედ საკითხი იდგა შემდეგნაირად: გადადგა თუ არა სახელმწიფომ შესაფერისი ნაბიჯები სიცოცხლის დასაცავად?²

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ კონვენციის მე-2 მუხლი არა მხოლოდ კრძალავს სიცოცხლის ისეთ მოსპობას, რომელიც გამოწვეულია სახელმწიფოს წარმომადგენლების მიერ ძალის გამოყენების შედეგად, არამედ აკისრებს სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებას, გაატაროს შესაბამისი ღონისძიებები, რათა დაიცვას მის იურისდიქციაში მყოფი პირების სიცოცხლე. სასამართლომ, ასევე, მიუთითა, რომ „ეს ვალდებულება სახელმწიფოს უნდა ეკისრებოდეს ნებისმიერ

¹ Judgment of the European Court of Human Rights “Oneryildiz v. Turkey” 30 November 2004.

² Dimitris Xenos, ‘Asserting the Right to Life (Article 2, ECHR) in the Context of Industry’ (2007) 8 (3) German Law Journal 233.

საქმიანობასთან მიმართებით, იქნება ეს საჯარო თუ არა, რომელშიც წამოიჭრება სიცოცხლის უფლება, განსაკუთრებით კი საწარმოო საქმიანობის მიმართ, რომელიც თავისი ბუნებით არის საფრთხის შემცველი, როგორცაა ნარჩენების გამანადგურებელი ადგილების ფუნქციონირება.”³

ევროპულმა სასამართლომ ასევე გაამახვილა ყურადღება, რომ თურქეთის ხელისუფლებამ იცოდა, ან უნდა სცოდნოდა, რომ არსებობდა რეალური და მყისიერი საფრთხე ნაგავსაყრელის მიმდებარე ტერიტორიაზე მცხოვრები პირებისათვის. შესაბამისად, ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ სახელმწიფოს ეკისრებოდა კონვენციის მე-2 მუხლიდან გამომდინარე პოზიტიური ვალდებულება, გაეტარებინა ისეთი პრევენციული ოპერატიული ღონისძიებები, რომლებიც „აუცილებელი და საკმარისი“ იყო ამ პირთა დასაცავად, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ სახელმწიფომ თავად დააარსა ნაგავსაყრელი და გასცა ნებართვა მის ფუნქციონირებაზე, რამაც წარმოშვა შესაბამისი საფრთხე.⁴

ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ თურქეთის ხელისუფლება პასუხისმგებელი იყო ადამიანთა სიცოცხლის მოსპობისათვის, რადგან საექსპერტო დასკვნაში, რომელიც შემთხვევამდე ორი წლით ადრე მომზადდა, ხაზგასმით მიეთითა, რომ ნაგავსაყრელი არ აკმაყოფილებდა შესაბამის ტექნიკურ მოთხოვნებს და, რომ არსებობდა საფრთხე იქ მცხოვრები ადამიანებისათვის. ანგარიში, ასევე, ამახვილებდა ყურადღებას იმაზე, რომ გაზების საკმარისი რაოდენობის დაგროვების შედეგად შეიძლება მომხდარიყო აფეთქება. მიუხედავად ამისა, არ გატარებულა შესაბამისი პრევენციული ღონისძიებები. საყურადღებოა, რომ ნაგავსაყრელის დაარსების დროს ეს ადგილი იყო დაუსახლებელი და იმ დროისათვის ყველაზე ახლომდებარე დასახლება იყო 3.5 კილომეტრში. მიუხედავად იმისა, რომ შემთხვევის შედეგად დანგრეული სახლები უკანონოდ იყო აშენებული, სახელმწიფო, ზოგადად, ტოლერანტული იყო დაგეგმარების წესის დარღვევის მიმართ და მაცხოვრებლები მაინც უზრუნველყოფილი იყვნენ ელექტროენერგიითა და წყლის მიწოდებით და მათ მოეთხოვებოდათ ადგილობრივი გადასახადების გადახდა. ამასთანავე, სახელმწიფომ არ გადადგა სათანადო ნაბიჯები, რათა მაცხოვრებლებისათვის ეცნობებინათ არსებული საფრთხეების შესახებ.

საქმეზე „ონერუილდიზი თურქეთის წინააღმდეგ“ (*Oneryildiz v. Turkey*) ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმ პრევენციულ ღონისძიებებზე, რომლებიც სახელმწიფოს შეიძლება გადაედგა თავისი პო-

³ იხ. supra სქოლიო 2, პარაგრაფი 71; ასევე იხ. Xenos, supra სქოლიო 3, 235-236.

⁴ იხ. supra სქოლიო 2, პარაგრაფი 101; ასევე იხ. Emma A. Imparato, ‘The Right to Life Passes Through the Right to a healthy Environment: Jurisprudence in Comparison’ (2016) 22 (1) Widener Law Review 128-129.

ბიტიური ვალდებულების შესასრულებლად. ამ ღონისძიებებს შორის იყო: ა) ნარჩენების გამანადგურებელი ადგილების იზოლაცია, რისთვისაც უნდა განესაზღვრა ნებისმიერ დასახლებასთან მათი განთავსების მინიმალური მანძილი; ბ) მეწერის საფრთხის თავიდან აცილება, რისთვისაც უნდა უზრუნველყო მყარი შემოღობვა და თხრილები და გამოეყენებინა შემაკავებელი ტექნიკა; და გ) ხანძრის გაჩენისა და ბიოგაზის აფეთქების საფრთხის აღმოფხვრა.⁵

საბოლოოდ, ევროპული სასამართლოს დიდმა პალატამ განაცხადა, რომ, ვინაიდან ხელისუფლებამ იცოდა პირთა სიცოცხლისათვის რეალური და მყისიერი საფრთხის არსებობის შესახებ, კონვენციის მე-2 მუხლიდან გამომდინარე, მას ჰქონდა პოზიტიური ვალდებულება, გაეტარებინა ისეთი პრევენციული ღონისძიებები, რომლებიც საჭირო და საკმარისი იქნებოდა ამ პირთა სიცოცხლის დასაცავად, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სახელმწიფომ თავად დააარსა ნაგავსაყრელი და გასცა მისი ფუნქციონირების ნებართვა, რამაც წარმოშვა ეს საფრთხე.⁶

მნიშვნელოვანია, ევროპულმა სასამართლომ ყურადღება გაამახვილა იმაზე, რომ სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება არა მხოლოდ სახელმწიფოს წარმომადგენლის მიერ ძალის გამოყენების შედეგად გამოწვეული გარდაცვალებისათვის, არამედ ნებისმიერი საქმიანობისათვის, მათ შორის, საწარმოო საქმიანობის მიმართ, როგორიცაა ნარჩენების გადამამუშავებელი ადგილების ფუნქციონირება, რომელიც, თავისი ბუნებით, საფრთხის შემცველია.⁷

საქმეზე „ბრინკატი და სხვები მალტის წინააღმდეგ“ (*Brincat and Others v. Malta*) სასამართლომ დაადგინა, რომ მალტის მთავრობამ ვერ შეასრულა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული პოზიტიური ვალდებულება, კერძოდ, მან არ შექმნა საკანონმდებლო ჩარჩო და არ გაატარა პრევენციული ღონისძიებები აზბესტის ზემოქმედებისაგან იმ პირთა დასაცავად, რომლებზეც ეს ნივთიერება ახდენდა გავლენას.⁸ სასამართლომ დაადგინა, რომ მალტის მთავრობამ, სულ მცირე, 1970-იანი წლების დასაწყისიდან იცოდა, ან უნდა სცოდნოდა, რომ გემთსაშენი ქარხნის მუშებისათვის შეიძლება ზიანი მიეყენებინა აზბესტის ზემოქმედებას, თუმცა, ხელისუფლებას 2003 წლამდე არ გაუტარებია პოზიტიური ღონისძიებები ამ საფრთხის საწინააღმდეგოდ.⁹ ამის გამო ევროპულმა სასამართლომ

⁵ იხ. supra სქოლიო 2, პარაგრაფი 58; ასევე იხ. Xenos, supra სქოლიო 3, 245-246.

⁶ იხ. supra სქოლიო 2, პარაგრაფი 101; ასევე იხ. Svitlana Kravchenko, John E. Bonine, 'Interpretation of Human Rights for the Protection of the Environment in the European Court of Human Rights' (2012) 25 (1) Pacific McGeorge Global Business Development Law Journal 277-278.

⁷ Xenos, supra სქოლიო 3, 236-237.

⁸ Judgment of the European Court of Human Rights "Brincat and Others v. Malta" 24 July 2014.

⁹ Linos-Alexandre Sicilianos, 'Preventing Violations of the Right to Life: Positive Obligations Under Article 2 of the ECHR' (2014) 3 Cyprus Human Rights Law Review 127.

დაადგინა, რომ მოპასუხე სახელმწიფომ დაარღვია ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი არსებით ნაწილში.¹⁰

III. სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობა საქართველოში

1. კანონმდებლობა

როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკამ ცხადყო, სახელმწიფოს პოზიტიური ვალდებულება ვრცელდება საფრთხის შემცველ საწარმოო საქმიანობაზე. ამ ვალდებულებიდან გამომდინარე, სახელმწიფომ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა უზრუნველყოს კანონმდებლობის მიღება, რომელიც მიზნად ისახავს სიცოცხლის დაცვას საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის განხორციელებისას.

საქართველოში სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის თვალსაზრისით, უმნიშვნელოვანესი ნორმატიული აქტია საქართველოს ორგანული კანონი შრომის უსაფრთხოების შესახებ, რომლის მიზანია იმ მოთხოვნებისა და პრევენციული ზოგადი პრინციპების განსაზღვრა, რომლებიც უკავშირდება სამუშაო ადგილზე შრომის უსაფრთხოების საკითხებს, არსებულ და მოსალოდნელ საფრთხეებს, უბედური შემთხვევებისა და პროფესიული დაავადებების თავიდან აცილებას.¹¹ კანონი განსაზღვრავს უმნიშვნელოვანეს სამართლებრივ ტერმინებს, მათ შორის, როგორებიცაა: შრომის უსაფრთხოება, პრევენცია, საფრთხე, რისკი, მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიანი სამუშაო, საფრთხის შემცველი ფაქტორები, სამუშაო სივრცეში უბედური შემთხვევა, ინდივიდუალური და კოლექტიური დაცვის საშუალებები და ზედამხედველი ორგანო.¹²

კანონი ადგენს დამსაქმებლის ვალდებულებას, მათ შორის: დაიცვას შრომის უსაფრთხოების სფეროში საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი ნორმები და წესები, იზრუნოს, რათა დასაქმებულის უსაფრთხოებასა და ჯანმრთელობას არ მიაღდგეს ზიანი, უზრუნველყოს, რომ საფრთხის შემცველმა ფაქტორებმა დასაქმებულის უსაფრთხოებასა და ჯანმრთელობას არ შეუქმნას საშიშროება, რეგულარული პერიოდულობით შეამოწმოს ტექნიკური აღჭურვილობის უსაფრთხოების მდგომარეობა, გააკონტროლოს ინდივიდუალური დაცვის საშუალებისა და სხვა საშუალებების სწორად გამოყენება, შეამოწმოს, გაზომოს და შეაფასოს საწარმოს გარემოს

¹⁰ იხ. supra სქოლიო 9, პარაგრაფი 117.

¹¹ მუხლი 1, პუნქტი 1, საქართველოს ორგანული კანონი „შრომის უსაფრთხოების შესახებ“. 19 თებერვალი, 2019.

¹² ibid, მუხლი 3.

ფიზიკური, ქიმიური და ბიოლოგიური ფაქტორები;¹³ ასევე, დამსაქმებელი ვალდებულია, უზრუნველყოს დასაქმებულის მომზადება (სწავლება), ჩაუტაროს ინსტრუქტაჟი და მიაწოდოს ინფორმაცია შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად სამართლებრივი და სხვა ნორმებისა და უსაფრთხო შრომის პრინციპების შესახებ, სამუშაო პროცედურებისა და სამუშაო ტექნიკისა და აღჭურვილობის უსაფრთხო გამოყენების შესახებ, საგანგებო სიტუაციების, საევაკუაციო ღონისძიებებისა და მათი განხორციელების შესახებ, არსებული საფრთხისა და რისკის შესახებ.¹⁴

კანონით, დამსაქმებელი, ასევე, ვალდებულია, დასაქმებულს მიაწოდოს პროფესიულ რისკებსა და მავნე საწარმოო ფაქტორებთან დაკავშირებული ინფორმაცია, რომელიც შეეხება სამუშაო ადგილზე დასაქმებულების ჯანმრთელობაზე მათ შესაძლო გავლენას და მათგან თავის დაცვის მექანიზმებს; ასევე, ვალდებულია, მიაწოდოს ინფორმაცია იმ რისკებზე, რომელთა წინაშეც შეიძლება დადგნენ დასაქმებულები და რისკების შედეგების შეფასება, აგრეთვე, მიაწოდოს ინფორმაცია საგანგებო სიტუაციების, საევაკუაციო გეგმებისა და მომეტებული საფრთხის არსებობის შემთხვევაში გასატარებელი ღონისძიებების, იმ ღონისძიებებისა და პროცედურების შესახებ, რომლებიც უნდა განხორციელდეს ავარიის ან ხანძრის შემთხვევაში და ისეთი სამუშაოს შესრულებასთან დაკავშირებულ აკრძალვებზე, რომლებიც საფრთხეს უქმნის დასაქმებულის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას.¹⁵

ასევე, კანონი ავალდებულებს დამსაქმებელს, შეაფასოს რისკი და ამისათვის გაატაროს სხვადასხვა ღონისძიება, მათ შორის: იზრუნოს არსებული რისკების თავიდან აცილებასა და საფრთხის შემცირებაზე, ასევე მისი წყაროს აღმოფხვრაზე; შეიმუშაოს თანამიმდევრული პრევენციული ღონისძიებების პოლიტიკა, მიაწოდოს კოლექტიური დაცვის საშუალებებს უპირატესობა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებთან შედარებით, დასაქმებულებს ჩაუტაროს შესაბამისი მომზადება (სწავლება) და ინსტრუქტაჟი.¹⁶ დამსაქმებელი, ასევე, ვალდებულია, წერილობით განსაზღვროს შრომის უსაფრთხოების სფეროში დასაქმებულების ვალდებულებები და პასუხისმგებლობა.¹⁷ კანონით, დამსაქმებელს უნდა ჰყავდეს შრომის უსაფრთხოების სპეციალისტი.¹⁸

კანონი, ასევე, ითვალისწინებს დამსაქმებლის ვალდებულებას, გაატაროს აუცილებელი ღონისძიებები პირველადი სამედიცინო დახმარების,

¹³ ibid, მუხლი 5, პუნქტი 1.

¹⁴ ibid, მუხლი 5, პუნქტი 2.

¹⁵ ibid, მუხლი 5, პუნქტი 5.

¹⁶ ibid, მუხლი 6, პუნქტი 1.

¹⁷ ibid, მუხლი 6, პუნქტი 3.

¹⁸ ibid, მუხლი 7.

სახანძრო უსაფრთხოებისა და ევაკუაციის უზრუნველსაყოფად და ყველა დასაქმებულს აცნობოს პრევენციული, საევაკუაციო და უსაფრთხოების ღონისძიებების შესახებ.¹⁹

კანონი, ასევე, განსაზღვრავს დასაქმებულის უფლებებსა და ვალდებულებებს, მათ შორის: უფლებას, უარი თქვას იმ სამუშაოს შესრულებაზე, რომელიც ეწინააღმდეგება შრომის უსაფრთხოების ნორმების დაცვას და აშკარა და არსებით საფრთხეს უქმნის სიცოცხლეს ან ჯანმრთელობას, ასევე ვალდებულებას, იხელმძღვანელოს შრომის უსაფრთხოების ინსტრუქციებით, სამართლებრივი ნორმებითა და წესებით, გამოიყენოს ინდივიდუალური დაცვის საშუალებები ინსტრუქციების შესაბამისად, დამსაქმებელს შეატყობინოს ხარვეზის შესახებ, რომელმაც შეიძლება საშიშროება შეუქმნას შრომის უსაფრთხოებას ან გამოიწვიოს უბედური შემთხვევა, არ გამოცხადდეს სამუშაოზე ალკოჰოლური, ნარკოტიკული, ტოქსიკური ან ფსიქოტროპული სიმთვრალის მდგომარეობაში და სამუშაოს შესრულებისას არ მოიხმაროს ასეთი მდგომარეობის გამომწვევი ნივთიერებები, დაემორჩილოს სამუშაო სივრცეში თამბაქოს მოხმარების შესახებ აკრძალვებსა და სხვ.²⁰

ამას გარდა, კანონი ადგენს პასუხისმგებლობის სახეებს შრომის უსაფრთხოების სტანდარტების დარღვევის შემთხვევაში, მათ შორის ისეთი ადმინისტრაციული სახდელების გამოყენებას, როგორებიცაა: გაფრთხილება, ჯარიმა, სამუშაო პროცესის შეჩერება.²¹ კანონი ითვალისწინებს მრავალი ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის მიღებას, რომლებიც, სხვადასხვა საკითხზე, მოაწესრიგებს უსაფრთხოებისა და ჯანმრთელობის დაცვის მინიმალურ მოთხოვნებს.²²

გარდა ამისა, საქართველოში მოქმედებს კანონი შრომის ინსპექციის შესახებ, რომელიც განსაზღვრავს შრომის ინსპექციის სამსახურის საქმიანობის ძირითად პრინციპებსა და მიმართულებებს, შრომის ინსპექციის სამსახურის უფლებამოსილებებს, ამ უფლებამოსილებების განხორციელებასა და შრომითი ნორმების ეფექტური გამოყენების უზრუნველყოფასთან დაკავშირებულ საკითხებს.²³

ზოგადად, საქართველოს კანონმდებლობა შრომის უსაფრთხოების შესახებ ადგენს მნიშვნელოვან საკანონმდებლო მექანიზმს სამუშაო ადგილზე ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაცვის ეფექტიანი უზრუნველყოფისათვის.

¹⁹ ibid, მუხლი 8.

²⁰ ibid, მუხლები 10-11.

²¹ ibid, მუხლები 17-18.

²² ibid, მუხლი 25.

²³ მუხლი 1, საქართველოს კანონი „შრომის ინსპექციის შესახებ“. 29 სექტემბერი, 2020.

რაც შეეხება ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით დადგენილ სტანდარტებსა და მათ ასახვას საქართველოს კანონმდებლობაში, აღსანიშნავია შემდეგი: სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მიმართ მნიშვნელოვანი საქმეა „ონერუილდიზი თურქეთის წინააღმდეგ“ (*Oneryildiz v. Turkey*), რომელიც ეხებოდა ნაგავსაყრელზე მომხდარ აფეთქებას, რომლის შედეგად განადგურდა მასთან ახლომდებარე საცხოვრებლები და გარდაიცვალა რამდენიმე ათეული ადამიანი.²⁴ ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ თურქეთის ხელისუფლება პასუხისმგებელი იყო ადამიანთა გარდაცვალებისათვის, რადგან შემთხვევამდე ორი წლით ადრე მომზადებულ საექსპერტო დასკვნაში ნაგავსაყრელზე არსებული მდგომარეობის შესახებ მიეთითა, რომ ნაგავსაყრელი არ აკმაყოფილებდა შესაბამის ტექნიკურ მოთხოვნებს და, რომ არსებობდა საფრთხე იქ მცხოვრები ადამიანების სიცოცხლისათვის. სასამართლომ, ასევე, ყურადღება გაამახვილა იმ პრევენციულ ღონისძიებებზე, რომლებიც სახელმწიფოს შეიძლება გაეტარებინა თავისი პოზიტიური ვალდებულების შესასრულებლად.²⁵

ონერუილდიზის საქმეზე წამოჭრილი საკითხები საქართველოში წესრიგდება, უპირველეს ყოვლისა, ნარჩენების მართვის კოდექსით, რომელიც, ზოგადად, ადგენს უსაფრთხოების წესებს ნაგავსაყრელის ფუნქციონირების მიმართ.²⁶ კოდექსი ითვალისწინებს, რომ უნდა განისაზღვროს ნაგავსაყრელის მოწყობისადმი ტექნიკური და სხვა სახის მოთხოვნები, დადგინდეს ნაგავსაყრელის დახურვისა და შემდგომი მოვლის ტექნიკური სტანდარტები და გასატარებელი ღონისძიებები გარემოსა და ადამიანის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების თავიდან ასაცილებლად.

კოდექსის გარდა, საქართველოში მოქმედებს ტექნიკური რეგლამენტი ნაგავსაყრელის მოწყობის, ოპერირების, დახურვისა და შემდგომი მოვლის შესახებ.²⁷ ის ადგენს, რომ მისი მიზანია, უზრუნველყოს გარემოზე და ადამიანის ჯანმრთელობაზე ნაგავსაყრელის თანმიხდები უარყოფითი ზემოქმედების პრევენცია ან მაქსიმალურად შემცირება.²⁸

სხვა მრავალ ტექნიკურ მოთხოვნასთან ერთად, რეგლამენტი განსაზღვრავს ნაგავსაყრელის ადგილმდებარეობას. კერძოდ, რეგლამენტის მიხედვით, მანძილი საცხოვრებელი სახლებიდან ნაგავსაყრელის უჭრედამდე უნდა იყოს არანაკლებ 500 მეტრისა,²⁹ ხოლო ნაგავსაყრელისათვის

²⁴ იხ. supra სქოლიო 2.

²⁵ იხ. supra სქოლიო 2, პარაგრაფი 58; ასევე იხ. Xenos, supra სქოლიო 3, 245-246.

²⁶ საქართველოს კანონი, „ნარჩენების მართვის კოდექსი“. 26 დეკემბერი, 2014.

²⁷ საქართველოს მთავრობის დადგენილება N421. 11 აგვისტო, 2015 <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2946318?publication=3#DOCUMENT:1;>> [08.09.2024].

²⁸ მუხლი 1, პუნქტი 1, ტექნიკური რეგლამენტი „ნაგავსაყრელის მოწყობის, ოპერირების, დახურვისა და შემდგომი მოვლის შესახებ“.

²⁹ ibid, მუხლი 9, პუნქტი 2.

ადგილის შერჩევისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს წყალმოვარდნის, ნიადაგის დაწევის, მეწყრისა ან ზვავების საშიშროება, გეოლოგიური და ჰიდროგეოლოგიური პირობები.³⁰

რეგლამენტი ადგენს ნაგავსაყრელებთან დაკავშირებული საფრთხის თავიდან აცილების წესებს, მათ შორის, ითვალისწინებს ნაგავსაყრელის აირების მართვას.³¹ კერძოდ, რეგლამენტით გათვალისწინებულია კვლევის ჩატარება ნაგავსაყრელზე განთავსებული ნარჩენებიდან აირების გაფრქვევის დასადგენად და, საჭიროების შემთხვევაში, ნაგავსაყრელის აირების შეგროვების სისტემის დამონტაჟება, აირების დაჭერა შემკრები სისტემის საშუალებით და აირების სადრენაჟო სისტემის მოწყობა.³² რეგლამენტის მიხედვით, ნაგავსაყრელის აირების შეგროვება, დამუშავება და გამოყენება უნდა მოხდეს ისე, რომ საფრთხე არ შეექმნას ადამიანის ჯანმრთელობასა და გარემოს.³³

რეგლამენტი, ასევე, ადგენს კონტროლისა და მონიტორინგის პროცედურებს ნაგავსაყრელის ოპერირებისა და დახურვის შემდგომი მოვლის ეტაპზე. კერძოდ, რეგლამენტი მოითხოვს აირების ემისიების მონიტორინგის განხორციელებას ოპერირების ეტაპზე თვეში ერთხელ, ხოლო ნაგავსაყრელის დახურვის შემდგომი მოვლის ეტაპზე, 6 თვეში ერთხელ.³⁴

საქართველოს კანონმდებლობის მოკლე მიმოხილვა ადასტურებს, რომ საქართველოში დადგენილია ნაგავსაყრელების ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული მრავალი ტექნიკური საკითხი, მათ შორის, განსაზღვრულია ნაგავსაყრელის საცხოვრებელი სახლებიდან დაშორება, ნაგავსაყრელის ადგილის შერჩევისას ხდება წყალმოვარდნის, ნიადაგის დაწევის, მეწყრისა ან ზვავების საშიშროების, გეოლოგიური და ჰიდროგეოლოგიური პირობების გათვალისწინება, ასევე, მხედველობაში მიიღება ნაგავსაყრელებთან დაკავშირებული საფრთხის თავიდან აცილების წესები, მათ შორის, აირების მართვის წესი. კერძოდ, ნაგავსაყრელზე განთავსებული ნარჩენებიდან აირების გაფრქვევის დასადგენად ტარდება კვლევა, მონტაჟდება აირების შეგროვების სისტემა და ეწყობა აირების სადრენაჟო სისტემა. ასევე, კანონმდებლობით გათვალისწინებულია ნაგავსაყრელის ოპერირებისა და დახურვის შემდგომი მოვლის მონიტორინგის სისტემა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს კანონმდებლობა სათანადოდ აწესრიგებს ევროპული სასამართლოს მიერ ონერუილდიზის საქმეზე დადგენილ სტანდარტებს.

³⁰ ibid, მუხლი 9, პუნქტი 4.

³¹ ibid, მუხლი 13.

³² ibid, მუხლი 13, პუნქტი 1-3.

³³ ibid, მუხლი 13, პუნქტი 4.

³⁴ ibid, მუხლი 38, პუნქტი 1.

სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის თვალსაზრისით, ასევე მნიშვნელოვანი საქმეა „ბრინკატი და სხვები მალტის წინააღმდეგ“ (*Brincat and Others v. Malta*). ამ საქმეზე ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ მალტამ ვერ შეასრულა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლით გათვალისწინებული პოზიტიური ვალდებულება, კერძოდ, არ შექმნა საკანონმდებლო ჩარჩო და არ გაატარა პრევენციული ღონისძიებები აზბესტის ზემოქმედებისაგან იმ პირთა დასაცავად, რომლებზეც ეს ნივთიერება ახდენდა გავლენას.³⁵

საქართველოში აზბესტის გამოყენება, რომელიც ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისათვის მავნე ნივთიერებაა,³⁶ არ არის აკრძალული³⁷ და ის გამოიყენება მშენებლობასა და ხანძარსაწინააღმდეგო იზოლაციის საშუალებებში, ასევე, შენობა-ნაგებობების გადასახურავად, ელექტრობასა (როგორც საიზოლაციო საშუალება) და მანქანის სამუხრუჭე სისტემაში.³⁸ საქართველოში აზბესტის გამოყენებას აწესრიგებს რამდენიმე ნორმატიული აქტი, მათ შორის საქართველოს მთავრობის დადგენილება „სახიფათო ნარჩენების შეგროვებისა და დამუშავების სპეციალური მოთხოვნების შესახებ ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“.³⁹ ეს რეგლამენტი ადგენს მოთხოვნებს აზბესტის ნარჩენების მართვასა და დამუშავებაზე, რომლებიც ითვალისწინებს ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლის დაცვას აზბესტის მავნე ზეგავლენისაგან.⁴⁰

ადამიანზე აზბესტის მავნე გავლენის შემცირებას ისახავს მიზნად საქართველოს ორგანული კანონი შრომის უსაფრთხოების შესახებ,⁴¹ რომელიც ადგენს, რომ შრომის უსაფრთხოებისათვის აუცილებელია, საქართველოს მთავრობამ მიიღოს ტექნიკური რეგლამენტი სამუშაო ადგილზე აზბესტის, კარცინოგენების, მუტაგენებისა და ბიოლოგიური აგენტების ზემოქმედებასთან დაკავშირებული რისკებისაგან დასაქმებულთა დაცვის შესახებ.⁴² სააღდგენად, ასეთი ტექნიკური რეგლამენტი მიღებული არ არის.⁴³

³⁵ Judgment of the European Court of Human Rights “Brincat and Others v. Malta” 24 July 2014.

³⁶ აზბესტის ხანგრძლივი ზემოქმედება ადამიანზე იწვევს ფილტვის სიმსივნის საფრთხესაც კი.

³⁷ საქართველოში იკრძალება აზბესტის იმ ბოჭკოს იმპორტ-ექსპორტი, რომელიც შეიცავს კროციდოლიტს, ამოზიტს, ანტოფილტს, აქტინოლიტსა და ტრემოლიტს. იხ. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება N133/6 „საქართველოს ტერიტორიაზე წარმოების, გამოყენებისა და ექსპორტ-იმპორტის აკრძალვას ან მკაცრად შეზღუდულ გამოყენებას დაქვემდებარებული საშიში ქიმიური ნივთიერებების ნუსხის დამტკიცების შესახებ“. 26 მარტი, 2001.

³⁸ იხ. <<https://hsegroup.ge/what-harm-does-asbestos-do-to-us/>> [08.09.2024].

³⁹ საქართველოს მთავრობის დადგენილება N145. 29 მარტი, 2016.

⁴⁰ იხ. supra სქოლიო 29, მუხლი 13.

⁴¹ იხ. supra სქოლიო 12.

⁴² იხ. supra სქოლიო 12, მუხლი 16, პუნქტი 2, ქვეპუნქტი „ბ.დ.“.

⁴³ ეს დოკუმენტი უნდა მიღებულიყო 2022 წლის 1-ელ სექტემბრამდე. იხ. supra სქოლიო 29, მუხლი 25, პუნქტი 1, ქვეპუნქტი „დ.ა.“.

ამას გარდა, საქართველოს კანონმდებლობა განსაზღვრავს პროფესიული დაავადებების ნუსხასა და იმ პროფესიების ჩამონათვალს, რომლებსაც თან ახლავს პროფესიული დაავადების განვითარების რისკი. ამ დაავადებების ნუსხაში შედის აზბესტოზი, რომელსაც იწვევს ადამიანზე აზბესტის ზემოქმედება.⁴⁴

კანონმდებლობით, ასევე, განსაზღვრულია მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიან სამუშაოთა ნუსხა, რომელშიც შედის აზბესტის წარმოებასთან ან/და მის გამოყენებასთან დაკავშირებული სამუშაოები და დადგენილია წესი ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების სავალდებულოდ გამოყენების შესახებ.⁴⁵

საქართველოს კანონმდებლობის მოკლე მიმოხილვის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ: აზბესტის გამოყენების მარეგულირებელი ჩარჩო ადგენს, რომ აზბესტი განეკუთვნება ჯანმრთელობისათვის მავნე ნივთიერებას. მარეგულირებელი ჩარჩო ითვალისწინებს აზბესტის შეგროვებისა და დამუშავების სპეციალურ წესებს, რომელთა მიზანია მისი მავნე ზემოქმედების შემცირება. ამას გარდა, კანონმდებლობით დადგენილია პროფესიული დაავადებების ნუსხა და პროფესიების ჩამონათვალი, რომლებსაც თან ახლავს აზბესტის გამოყენებით განვითარებულ დაავადებათა რისკი, ასევე, რომ მის წარმოებასა და გამოყენებასთან დაკავშირებული სამუშაო განეკუთვნება მავნე სამუშაოთა ნუსხას. ეს ნიშნავს, რომ ის ადამიანები, რომლებიც ირჩევენ შესაბამის პროფესიებს და ეწევიან აზბესტის გამოყენებასთან დაკავშირებულ საქმიანობას, ინფორმირებულნი არიან მის საფრთხეზე ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისათვის. მარეგულირებელი ჩარჩო, ასევე, ითვალისწინებს წესს ინდივიდუალური დაცვის საშუალებების გამოყენების შესახებ.

საბოლოოდ, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს კანონმდებლობა აკმაყოფილებს ბრინკატის საქმეზე ევროპული სასამართლოს მიერ დადგენილ მინიმალურ მოთხოვნებს. ამასთანავე, აუცილებელია, რომ საქართველოს მთავრობამ მიიღოს ტექნიკური რეგლამენტი სამუშაო ადგილზე აზბესტის, კარცინოგენების, მუტაგენებისა და ბიოლოგიური აგენტების ზემოქმედებასთან დაკავშირებული რისკებისაგან დასაქმებულთა დაცვის შესახებ, როგორც ამას მოითხოვს საქართველოს ორგანული კანონი შრომის უსაფრთხოების შესახებ.

⁴⁴ იხ. საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება N216/6 „პროფესიული დაავადებების ნუსხისა და იმ პროფესიული საქმიანობის ჩამონათვალის დამტკიცების შესახებ, რომელსაც თან ახლავს პროფესიული დაავადების განვითარების რისკი“. 13 ივლისი, 2007.

⁴⁵ საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის ბრძანება N147/6 „მძიმე, მავნე და საშიშპირობებიან სამუშაოთა ნუსხის“ დამტკიცების შესახებ. 3 მაისი, 2007.

ბოგადად კი, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა, ან თითქმის ყველა საწარმოო საქმიანობა შეიცავს სხვადასხვა ხარისხის საფრთხეს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის (მაგალითად, ქიმიური წარმოება, წიაღისეულის მოპოვება, ქვის გადამამუშავებელი წარმოება). სახელმწიფომ თავად უნდა განსაზღვროს, რომელი საწარმოო საქმიანობა უნდა ჩაითვალოს სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველად და რა ხარისხით და, შესაბამისად, მან უნდა დაადგინოს ის პრევენციული ღონისძიებები, რომლებიც უნდა გაატარონ კონკრეტული საფრთხის შემცველი საქმიანობის თავისებურებიდან გამომდინარე. თუ საწარმოო საქმიანობა უქმნის მაღალ საფრთხეს ადამიანის ჯანმრთელობას ან/და სიცოცხლეს, ასეთი საქმიანობა შეიძლება საერთოდ აიკრძალოს (მაგალითად, აზბესტის გამოყენებასთან დაკავშირებული საქმიანობა), ხოლო თუ საწარმოო საქმიანობიდან მომდინარე საფრთხე არის საშუალო ან დაბალი, მას შეუძლია დააწესოს ისეთი მარეგულირებელი ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის მინიმუმამდე შემცირებას.

იმის განსასაზღვრავად, არის თუ არა ესა თუ ის საწარმოო საქმიანობა საფრთხის შემცველი და რა ხარისხით, სახელმწიფომ შეიძლება გამოიყენოს სხვადასხვა კვლევა, საწარმოო შემთხვევების სტატისტიკა, საწარმოო პრაქტიკისა და სამუშაო ადგილას პირთა გარდაცვალების შემთხვევების ანალიზი, საჩივრები და ა.შ. ამ გზით სახელმწიფო შეძლებს იმის შეფასებას, არის თუ არა კონკრეტული საწარმოო საქმიანობა საფრთხის შემცველი ადამიანის (როგორც დასაქმებულების, ისე ფართო საზოგადოების) სიცოცხლისათვის, რაც მას დაეხმარება, უზრუნველყოს შესაფერისი პრევენციული ღონისძიებების გატარება სიცოცხლის დასაცავად.⁴⁶

2. პრაქტიკა

ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით, სახელმწიფოს ეკისრება პოზიტიური ვალდებულება, არა მხოლოდ მიიღოს კანონმდებლობა საფრთხის შემცველი საწარმოო საფრთხისაგან ადამიანის სიცოცხლის დასაცავად, არამედ გაატაროს პრაქტიკული ღონისძიებები ამ კანონმდებლობის აღსრულების მიზნით.

ბოლო წლებში საქართველოში არაერთი შემთხვევა მოხდა, რომელსაც მრავალი ადამიანის სიცოცხლე ემსხვერპლა საწარმოო (შრომითი) საქმიანობის დროს. ამას მოწმობს როგორც მრავალი კონკრეტული ფაქტი,⁴⁷ ისე

⁴⁶ Xenos, supra სქოლიო 3, 237-238.

⁴⁷ სამუშაო ადგილას პირთა გარდაცვალების მრავალრიცხოვნობის გამო მოხსენიებული შემთხვევები მხოლოდ საილუსტრაციოა: „დიდუბე-ავჭალის მონაკვეთზე მომხდარი სარკინიგზო შემთხვევის დროს დაღუპულები „საქართველოს რკინიგზის“ თანამშრომლები არიან“. 3 სექტემბერი, 2024.

სამუშაო ადგილზე პირთა გარდაცვალების სტატისტიკა. ამ სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, 2023 წლის განმავლობაში სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 34 და დაშავდა 347 დასაქმებული. ამ პერიოდის განმავლობაში გარდაცვალების ყველაზე მეტი შემთხვევა მშენებლობის სფეროში მოხდა.⁴⁸ 2022 წელს სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 35 და დაშავდა 330 დასაქმებული.⁴⁹ 2021 წელს სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 37 ადამიანი.⁵⁰ 2020 წელს სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 39, 2019 წელს 45,⁵¹ ხოლო 2018 წელს 59 ადამიანი.⁵² ეს სტატისტიკური მონაცემები ადასტურებს, რომ საქართველოში სამუშაო ადგილზე გარდაცვალებათა რაოდენობა ნელ-ნელა მცირდება. შრომის ინსპექტორის ანგარიშში მითითებული ინფორმაციის მიხედვით, 2023 წელს საწარმოო უბედური შემთხვევების შედეგად

<<https://www.interpressnews.ge/ka/article/810870-opicialuri-inpormaciit-didube-avchalis-monakvetze-momxdari-sarkinigzo-shemtxvevis-dros-dagupulebi-sakartvelos-rkinigzis-tanamshromlebi-arian-romlebic-gegmur-samushaoebs-asrulebdnen>> [08.09.2024]; „ხულოში ერთ-ერთ საამქროში დასაქმებული დაიღუპა“. 24 სექტემბერი, 2023 <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/770919-xuloshi-ert-ert-saamkroshi-dasakmebuli-daigupa>> [08.09.2024]; „რუსთავის ერთ-ერთ ქარხანაში მუშა დაიღუპა“. 3 იანვარი, 2022. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/690825-rustavis-ert-ert-karxanashi-musha-daigupa>> [08.09.2024]; „გურჯაანში, პურის საცხობში ახალგაზრდა მამაკაცი, სავარაუდოდ, ბუნებრივი აირის გაჟონვით გარდაიცვალა“. 4 მაისი, 2022. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/708973-gurjaanshi-puris-sacxobshi-axalgazrda-mamakaci-savaraudod-bunebrivi-airis-gazhonvit-gardaicvala>> [08.09.2024]; „ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხნის ერთ-ერთ ობიექტზე სადემონტაჟო სამუშაოების დროს დაშავებული მამაკაცი კლინიკაში გარდაიცვალა“ 16 ოქტომბერი, 2021. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/679098-zestaponis-peroshenadnoba-karxis-ert-ert-obiektze-sademontazho-samushaoebis-dros-dashavebuli-mamakaci-klinikashi-gardaicvala>> [08.09.2024]; „„საქართველოს რკინიგზა“ ქუთაისში, უბედური შემთხვევის შედეგად, ორი თანამშრომლის გარდაცვალების შესახებ ინფორმაციას ავრცელებს“. 17 სექტემბერი, 2020. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/618824-sakartvelos-rkinigza-kutaisshi-ubeduri-shemtxvevis-shedegad-ori-tanamshromlis-gardacvalebis-shesaxe-inpormacias-avrcelebs>> [08.09.2024]; „გარდაცვალების მრავალი შემთხვევა მაღაროელებს შორის, სადაც ბოლო 10-15 წლის განმავლობაში ბევრი ადამიანი გარდაიცვალა“, „სიკვდილის ქალაქი“. 9 თებერვალი, 2022. <https://mtisambebi.ge/news/people/item/1440-sikvdilisqalaqi?fbclid=IwAR10xvxRHEesrDp4gSnrPZnsnb_ixkpZtrM4qD9a4Ujh1FyvA92naiDw20E> [08.09.2024].

⁴⁸ შრომის ინსპექციის სამსახური, „2023 წლის საანგარიშო პერიოდში სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 34 და დაშავდა 347 დასაქმებული“. 21 მაისი, 2024. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/800294-shromis-inspekciis-samsaxuri-2023-clis-saangarisho-periodshi-samushao-adgilze-gardaicvala-34-dadashavda-347-dasakmebuli>> [08.09.2024].

⁴⁹ „2022 წელს სამუშაო ადგილზე გარდაიცვალა 35 და დაშავდა 330 დასაქმებული“. 7 სექტემბერი, 2023. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/768795-2022-cels-samushao-adgilze-gardaicvala-35-dadashavda-330-dasakmebuli>> [08.09.2024].

⁵⁰ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, „სამუშაო სივრცეში მომხდარი უბედური შემთხვევები“ <<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/810/samushao-sivrtseshi-momkhdari-ubeduri-shemtkhvebi>> [08.09.2024].

⁵¹ „საქართველოში 2019 წლიდან 2021 წლის ივნისამდე სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას 90 ადამიანი დაიღუპა“. 17 ივნისი, 2021. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/661354-sakartveloshi-2019-clidan-2021-clis-ivnisamde-samsaxureobrivi-movaleobis-shesrulebisas-90-adamiani-daigupa>> [08.09.2024].

⁵² ibid.

გარდაცვლილთა რაოდენობა, 2018 წელთან შედარებით, შემცირებულია 42 პროცენტით.⁵³ გარდაცვლილთა რაოდენობის შემცირება შეიძლება აიხსნას როგორც მარეგულირებელი კანონმდებლობის გამკაცრებით, რომელიც დამსაქმებლებს აკისრებს ვალდებულებებს შრომის უსაფრთხოების მოთხოვნების დაცვის შესახებ, ისე შრომის ინსპექციის საქმიანობის გააქტიურებით. შრომის ინსპექციის სამსახურის მიერ გავრცელებული ინფორმაციით, 2023 წლის განმავლობაში შრომის ინსპექციის სამსახურის მიერ, ჯამში, 3765 ინსპექტირება (შემოწმება) მოხდა და იზრდება შემოწმებული ობიექტების რაოდენობა.⁵⁴ გავრცელებული ინფორმაციის მიხედვით, 2023 წელს ინსპექტირებათა საერთო რაოდენობიდან 2523 შემთხვევაში შრომის ინსპექციის სამსახურმა გამოიყენა სანქცია, მათ შორის, 361 შემთხვევაში საწარმოს შეუჩერდა საქმიანობა, 643 შემთხვევაში გამოყენებული იქნა ჯარიმა, ხოლო 1523 შემთხვევაში – გაფრთხილება.⁵⁵ გავრცელებული ინფორმაციის მიხედვით, შრომის ინსპექციის მიერ სამუშაო ადგილზე ყველაზე ხშირად გამოვლენილი დარღვევებია: ობიექტზე სწავლება/ინსტრუქტაჟის ჩატარებლობა, დასაქმებულთა ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით აღჭურვის არარსებობა, ობიექტზე რისკების შეუფასებლობა; ობიექტის კოლექტიური დაცვის საშუალებებით აღჭურვის არარსებობა; ობიექტზე პირველადი სამედიცინო დახმარების ყუთის განუთავსებლობა; ობიექტზე შეუმოწმებელი ტექნიკური აღჭურვილობა და შრომის უსაფრთხოების სპეციალისტის არყოფნა.⁵⁶

მიუხედავად მდგომარეობის გამოსწორების ტენდენციისა, საქართველოში სამუშაო ადგილზე გარდაცვალებათა რაოდენობა ძალიან მაღალია, რაც შრომითი უსაფრთხოების სფეროში სახელმწიფო ორგანოს – შრომის ინსპექციის სამსახურის საქმიანობის ეფექტურობის კიდევ უფრო ამაღლებას მოითხოვს. ამისათვის აუცილებელია მის ხელთ არსებული რესურსების გაზრდა, რაც ხელს შეუწყობს ინსპექტირებათა რაოდენობის ეტაპობრივ მომატებას და, საბოლოოდ, უზრუნველყოფს სამუშაო ადგილზე სიკვდილიანობის შემცირებას.

⁵³ შრომის ინსპექციის სამსახური, „2023 წელს საწარმოო უბედური შემთხვევების შედეგად გარდაცვლილთა რაოდენობა 2018 წელთან შედარებით 42%-ითაა შემცირებული“. 21 მაისი, 2024. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/800276-shromis-inspekciis-samsaxuri-2023-cels-sacarmoo-ubeduri-shemtxvevebis-shedegad-gardacvlilta-raodenoba-2018-celtan-shedarebit-42-ita-shemcirebuli>> [08.09.2024].

⁵⁴ *ibid.*

⁵⁵ „შრომის ინსპექციის სამსახურმა 2023 წელს უსაფრთხოების მიმართულებით 3765 ინსპექტირება ჩატარა, 2527 შემთხვევაში კი სანქცია გამოიყენა“. 24 თებერვალი, 2024. <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/788565-shromis-inspekciis-samsaxurma-2023-cels-usaprtxoebis-mimartulebit-3765-inspektireba-chaatara-2527-shemtxvevashi-ki-sankcia-gamoiqena>> [08.09.2024].

⁵⁶ *ibid.*

რაც შეეხება ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაში წამოჭრილ საკითხებს, რომლებიც ეხება სიცოცხლის დაცვას ისეთ საწარმოო (შრომით) საქმიანობაში, როგორიცაა ნაგავსაყრელის ფუნქციონირება, მასმედიით გავრცელებული ინფორმაციით, საქართველოს პრაქტიკაში ასეთი შემთხვევა არ მომხდარა. მასმედიით გავრცელებული ინფორმაციით, არც აზბესტის ზემოქმედებისაგან იმ პირთა დაცვის საკითხი წამოჭრილა პრაქტიკაში, რომელზეც ეს ნივთიერება ახდენს გავლენას, ისევე, როგორც არ ყოფილა რაიმე სასამართლო დავა დასაქმებულსა და დამსაქმებელს შორის აზბესტის ზემოქმედებაზე.

IV. დასკვნა

საქართველოში სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის ანალიზმა ცხადყო, რომ ქვეყანაში მოქმედი საკანონმდებლო (ნორმატიული) ბაზა, მთლიანობაში, დამაკმაყოფილებლად აწესრიგებს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკით დადგენილ სტანდარტებს, რომლებიც მოითხოვს, რომ სახელმწიფომ გაატაროს პრევენციული ღონისძიებები სამუშაო ადგილას შრომის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. ამასთანავე, საქართველოს კანონმდებლობის ანალიზმა გამოავლინა ქვეყანაში დამატებითი ტექნიკური სტანდარტების დაწესების საჭიროება. კერძოდ, აუცილებელია, რომ საქართველოს მთავრობამ მიიღოს ტექნიკური რეგლამენტი სამუშაო ადგილებზე აზბესტის, კარცინოგენების, მუტაგენებისა და ბიოლოგიური აგენტების ზემოქმედებასთან დაკავშირებული რისკებისაგან დასაქმებულთა დაცვის შესახებ, როგორც ამას მოითხოვს საქართველოს ორგანული კანონი შრომის უსაფრთხოების შესახებ.

ზოგადად კი, უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა, ან თითქმის ყველა საწარმოო საქმიანობა შეიცავს სხვადასხვა ხარისხის საფრთხეს სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის (მაგალითად: ქიმიური წარმოება, წიაღისეულის მოპოვება, ქვის გადამამუშავებელი წარმოება). სახელმწიფომ თავად უნდა განსაზღვროს, რომელი საწარმოო საქმიანობა უნდა ჩაითვალოს სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველად და რა ხარისხით, და, შესაბამისად, მან უნდა დაადგინოს ის პრევენციული ღონისძიებები, რომლებიც უნდა გაატაროს კონკრეტული საფრთხის შემცველი საქმიანობის თავისებურებიდან გამომდინარე. თუ საწარმოო საქმიანობა უქმნის მაღალ საფრთხეს ადამიანის სიცოცხლეს ან/და ჯანმრთელობას, ასეთი საქმიანობა შეიძლება საერთოდ აიკრძალოს (მაგალითად, აზბესტის გამოყენებასთან დაკავშირებული

საქმიანობა), ხოლო თუ საწარმოო საქმიანობიდან მომდინარე საფრთხე არის საშუალო ან დაბალი, სახელმწიფოს შეუძლია, დააწესოს ისეთი მარეგულირებელი ჩარჩო, რომელიც უზრუნველყოფს ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის საფრთხის მინიმუმამდე შემცირებას.

იმის განსასაზღვრავად, არის თუ არა ესა თუ ის საწარმოო საქმიანობა საფრთხის შემცველი და რა ხარისხით, სახელმწიფომ შეიძლება გამოიყენოს სხვადასხვა კვლევა, საწარმოო შემთხვევების სტატისტიკა, საწარმოო პრაქტიკისა და სამუშაო ადგილას პირთა გარდაცვალების შემთხვევების ანალიზი, საჩივრები და ა.შ. ამ გზით სახელმწიფო შეძლებს იმის შეფასებას, არის თუ არა კონკრეტული საწარმოო საქმიანობა საფრთხის შემცველი ადამიანის სიცოცხლისათვის, რაც მას დაეხმარება, უზრუნველყოს შესაფერისი პრევენციული ღონისძიებების გატარება სიცოცხლის დასაცავად.

სიცოცხლისათვის საფრთხის შემცველი საწარმოო საქმიანობის განხორციელების პრაქტიკის შესწავლის შედეგად გამოვლინდა საწარმოო უბედური შემთხვევების შემაშფოთებელი მდგომარეობა საქართველოში. ბოლო წლებში საქართველოში არაერთი შემთხვევა მოხდა, რომლებსაც მრავალი ადამიანის სიცოცხლე ემსხვერპლა საწარმოო (შრომითი) საქმიანობის დროს. ამას მოწმობს როგორც მრავალი კონკრეტული ფაქტი, ისე სამუშაო ადგილზე პირთა გარდაცვალების სტატისტიკური მონაცემები. ამ პერიოდის განმავლობაში გარდაცვალების ყველაზე მეტი შემთხვევა მშენებლობის სფეროში აღინიშნა. მართალია, ეს სტატისტიკური მონაცემები ადასტურებს, რომ საქართველოში ნელ-ნელა მცირდება სამუშაო ადგილზე გარდაცვალებათა რაოდენობა, რაც შეიძლება აიხსნას როგორც მარეგულირებელი კანონმდებლობის გამკაცრებით, რომელიც დამსაქმებლებს აკისრებს ვალდებულებას, მკაცრად დაიცვან შრომის უსაფრთხოების მოთხოვნები, ისე შრომის ინსპექციის საქმიანობის გააქტიურებით, ჯერ კიდევ უდიდესი სამუშაოა ჩასატარებელი საწარმოო უბედური შემთხვევების თავიდან ასაცილებლად. ქვეყანაში სამუშაო ადგილზე გარდაცვალებათა რაოდენობის მაღალი მაჩვენებლის გამო, საჭიროა შრომის ინსპექციის სამსახურის საქმიანობის ხელშეწყობა, რისთვისაც აუცილებელია ამ სამსახურის ხელთ არსებული რესურსების გაზრდა, რაც უზრუნველყოფს ინსპექტირებათა რაოდენობის ეტაპობრივ მომატებას და, საბოლოოდ, შეამცირებს სიკვდილიანობას სამუშაო ადგილზე.

გემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აუცილებელია, რომ გატარდეს ეფექტური ღონისძიებები როგორც საწარმოო საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის გაუმჯობესების, ისე მისი ზედმიწევნით შესრულების უზრუნველსაყოფად, მათ შორის, შრომის ინსპექციის სამსახურის ეფექტურობის გაზრდის გზით.